

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Koulutuksen ja tutkimuksen pitkäjänteisen kehittämisen tueksi on tärkeää laatia 2040-luvulle ulottuva visio, jossa linjataan tarvittavat voimavarojen, rakenteiden ja ohjauksen muutokset. Tätä tarkoitusta varten ollaan tekemässä koulutuspoliittista selontekoa.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Luonnoksessa koulutuspoliittiseksi selonteossa asetettu tavoitetila (s. 11–12) on suurelta osin kannatettava. Selonteossa esitetty visio on kuitenkin kapea. Tavoitteeksi asetetaan mm., että 50 prosenttia nuorista suorittaa korkeakoulututkinnon. Ideaaliksi asetetaan yksipuolisesti koulutustason nouseminen, kun yhteiskunnan, työelämän ja yksilön intressi on useimmiten osaamistason kasvu. Visio ammatillisen osaamisen ja ammatti-identiteetin vahvistamisesta puuttuu.

AMKE esittää, että visioon lisätään: ”Tavoitteena on, että ammatillisen tutkinnon suorittaneet, voivat kehittää ammattiosaamistaan ja vahvistaa ammatti-identiteettiään”.

Selonteossa monet esitetyt toimet, erityisesti jatkuva oppiminen, jäävät vaille konkretiaa. Tästä syystä selonteon toimeenpanosuunnitelma (s.13) on hyvin tärkeä.

AMKE esittää, että selonteon toimeenpanosuunnitelman laatimista ei toteuteta pelkästään kuulemisena, vaan sen laadintaan otetaan mm. AMKE mukaan. Tämä lisää sitoutumista selonteon tavoitteisiin.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Ammatillisen koulutuksen järjestäjä rakenne ja verkosto

Ammatillisen koulutuksen ja sivistyspalveluiden toteuttamisesta ja rakenteista todetaan selontekokoluonnoksessa mm. seuraavaa:

- Suomessa on perinteisesti luotettu toimijoiden autonomiseen asemaan (s. 8). Ammatillisesta koulutuksesta merkittävä osa toteutetaan yksityisoikeudellisten toimijoiden organisoimana (s.8).
- Sivistyspalveluiden tulevaisuuden näkökulmasta olennaista on, että löydetään sellaiset rakenteet, jotka mahdollistavat korkeatasoisen koulutuksen saatavuuden kaikissa Suomen osissa (s.10).
- Väestörakenne tulee vaikuttamaan koulutuksen järjestämisen edellytyksiin (s. 13).
- Koulutuksen järjestäjiä kannustetaan muodostamaan nykyistä laajempia kokonaisuuksia (s. 22).
- Tuetaan ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjien keskinäisiä yhdistymisiä sekä toisen asteen koulutuksen kattavien järjestäjäkokonaisuuksien syntymistä (s. 28).

AMKE esittää

- Ammatillisen koulutuksen autonominen asema ja järjestämismuotoneutraliteetti tulee säilyttää. Lähtökohtana tulee olla ”rakenteet, jotka mahdollistavat korkeatasoisen koulutuksen saatavuuden kaikissa osissa Suomea”. Myös pieni ja/tai yksialainen koulutuksen järjestäjä voi toteuttaa korkeatasoisia ja kustannustehokkaita palveluita.
- Monissa tapauksissa on perusteltua ammatillisen ja lukiokoulutuksen hallinnollinen yhdistyminen. Ammatillisen ja lukiokoulutuksen tavoitteet ja tehtävät tulee kuitenkin pitää erillään. Tarvitsemme nyt ja tulevaisuudessa vahvan ammattitaidon omaavaa väestöä. Nk. ”nuorisokoulu” ei ole vaihtoehto Suomelle.
- Ammatillisen koulutuksen järjestäjien tulisi voida hallinnollisesti yhdistyä myös korkeakoulutuksen järjestäjien kanssa. Korkeakoulu yhteistyö vahvistaisi osaamiseen ja TKI-toimintaan perustuvia ekosysteemejä. Myös korkeakouluväylät tehostuisivat. Jo nyt ammatillisen koulutuksen järjestäjät tekevät laajaa yhteistyötä erityisesti ammattikorkeakoulujen kanssa.

Ammatillisen koulutuksen rahoitus

Tavoite rahoituksen ennakoitavuudesta ja pitkänjänteisyydestä edellytyksinä koulutukselle ja tutkimukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi on kannatettava (s. 15).

Ammatillisen koulutuksen rahoitusta leikattiin voimakkaasti 2013–2017. Rahoitustasoa on kahden viimevuoden aikana nostettu. Rahoitusta nopeammin on kuitenkin kasvanut ammatillisen koulutukseen osallistuvien määrä. Se on noin 320 000 opiskelijaa vuodessa. Rahoitustason nosto perustuu myös pitkälti määräaikaan rahoitukseen, kuten ”tulevaisuusinvestointi” sekä hanke- ja avustusrahoitukseen.

AMKE esittää:

- Perusopetuksen kehittämiseen esitetty tavoite (s. 19) ”rahoituksen painopistettä siirretään perusrahoitukseen ja pitkäjänteisen kehittämisen tukemiseen avustushakujen sijaan, kirjataan myös ammatillisen koulutuksen tavoitteisiin.

- Selonteon toimeenpanosuunnitelmassa sekä jatkuvan oppimisen linjauksissa tulee esittää konkreettiset tavoitteet koko työikäisen väestön jatkuvan oppimisen resurssien turvaamiseksi. Näihin tavoitteisiin tulee sisällyttää koulutuksen järjestäjien rahoitus sekä opiskelijoiden opintojen aikainen sosiaaliturvan kehittäminen. Esim. opintotukea kehitettäessä tulee opintotuki sallia myös oppisopimuskoulutuksessa tulorajojen sallimissa rajoissa. Tämä lisäisi selkeästi erityisesti lyhytkestoisten oppisopimusten syntymistä.
- Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä on koko koulutusjärjestelmän monimutkaisin. Se tarvitsee yksinkertaistamista, jotta ennustettavuus ja läpinäkyvyys lisääntyisivät.

Ammatillisen koulutuksen toiminta ja tehtävä

Koulutuspoliittinen selonteko antaa melko yksipuolisen ja ongelmalähtöisen kuvan ammatillisesta koulutuksesta (esim. s. 23). Annetaan ymmärtää, että koulutuksen järjestäjien omat toimet ovat ensisijainen syy sille, että ”opinnot eivät ole täysipainoisia ja tuettuja”.

Tärkeät tasa-arvon, yhdenvertaisuuden jne. tavoitteet peittävät alleen ammatillisen koulutuksen perustehtävät, kuten kohottaa ja ylläpitää väestön ammatillista osaamista, kehittää työ- ja elinkeinoelämää sekä antaa valmiuksia yrittäjyyteen. Selonteossa painotetaan ammatillista peruskoulutusta ja tavoitetta opiskelijan jatko-opintovalmiuksista. Nämä painotukset johtavat monin tavoin puutteellisen kuvaan ammatillisen koulutuksen kokonaisuudesta ja kehittämistarpeista.

AMKE esittää:

- Ammatillista koulutuksen haasteiden yhteydessä (s. 23.) tulee todeta, että ne ovat syntyneet riittämättömien taloudellisten resurssien seurauksena. Lisäksi tulee todeta, että monilla perusopetuksesta tulevilla nuorilla on sellaisia tiedollisia-, taidollisia- ja motivaatio-ongelmia, jotka vaativat erityistä tukea ja ohjausta, jopa laajaa moniammatillista apua. Ammatillisen koulutuksen näkökulmasta on tärkeää, että perusopetusta kehitetään. Tämä lisää ammatillisen koulutuksen toimintaedellytyksiä.
- Yleissivistävät sisällöt ovat tärkeä osa ammatillisen koulutuksen tutkintoja. Selonteko alistaa ne kuitenkin jatkotutkintokelpoisuuteen ja yto-aineiden lisäämiseen. Yto-aineiden pakollista osuutta ei saa nykyisestä lisätä, koska lisäys vähentää ammatillisten opintojen osuutta. Lisäksi yto-aineiden lisääminen todennäköisesti johtaa tutkintojen suorittamisen vähenemiseen, ammatillisten aineiden osuuden vähenemiseen, tutkintojen keskeyttämiseen ja vetovoimahaasteiden syvenemiseen.
- Jatko-opintovalmiuksien lisäämiseksi yksilöllisiä opintopolkuja tulee lisätä sekä kaksoistutkintojen osalta palata neljän suoritetun aineen vaatimukseen. Myös erityisesti yliopistojen hakumenettelyitä tulee muuttaa paremmin ammatillinen osaaminen huomioivaksi.
- Ammatillisen koulutuksen suorittaneiden yliopistoväylää edistäisi korkeakoulutuksen kaksiportaisuuden edelleen kehittäminen. Ammatillisen koulutuksen suorittaneille luonteva ja yleinen väylä on ammattikorkeakoulu. Tärkeää on päästä ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen joustavasti yliopiston maisterivaiheeseen (esim. merkonomi – tradenomi – kauppatieteiden maisteri).
- Kansallinen oppimisympäristöjen digitalisointia ja digitaalisia oppimiskäytäntöjä koskeva strategian pedagogisen kehittämisen osion lisäksi (s. 27) strategiaan olisi tärkeää saada tiedolla johtamisen osio.

- Ammatillisen koulutuksen resurssitehokkuuden parantamiseksi tulee luoda valtakunnallinen toimintamalli digitaalisten opiskelumateriaalien synnyttämiseksi ja kehittämiseksi. Tulee synnyttää kaikille koulutuksen järjestäjille avoin materiaalipankki, jota voidaan hyödyntää sekä etäoppimisen että ohjatun digipedagogiikan tukena. Resurssitehokkuuden parantaminen mahdollistaa rahoituksen paremman kohdentamisen opetus- ja ohjausresurssien vahvistamiseen.
- Ammatillinen peruskoulutus korostuu. Unohdetaan, että noin kaksi kolmasosaa opiskelijoista on yli 20-vuotiaita. Näistä useimmat ovat kehittämässä jo olemassa olevaa ammattiosaamistaan. Tästä seurauksena tavoitteet ja toimenpiteet jatkuvan oppimisen osalta ovat hyvin vajavaisia ja työelämän kehittämis- ja palvelutehtävä puuttuu kokonaan. Tämä näkökulma tulee lisätä selonteeseen.
- Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ovat tärkeitä osaamisen ja ammatti-identiteetin vahvistamisen välineitä. Nämä tutkinnot tarjoavat usein myös korkeakoulututkinnon suorittaneille mahdollisuuden osaamisensa kehittämiseen. Näiden tutkintojen sisältöjen kehittämisen tulee ensisijaisesti lähteä ammatillisen osaamisen kehittämisestä, ei yleissivistyksestä tai korkeakouluväylän vahvistamisesta. Ammatillisen lisä- ja jatkokoulutuksen roolia ja tulee vahvistaa merkittävästi selonteossa.
- Jatkuvaan oppimiseen liittyvät ammatillisen koulutuksen kehittämistoimet puuttuvat selonteosta. Jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen linjaukset tuleekin integroida selonteeseen. Lisäksi tärkeää on asettaa visio ja kehittämistavoitteita TEMin hallinnon alan osaamispalveluille.
- Jatkuvan oppimisen toteuttamista tukemaan suunnitellun palvelukeskuksen tehtävää tulee vielä selventää. Tärkeää on esimerkiksi edistää digitalisaation ja tekoälyn hyödyntämistä kaikilla ennakkoinnin tasoilla.
- Selonteossa tulee nostaa selkeämmin esiin ammatillisen koulutuksen työelämän kehittämis- ja palvelutehtävä. Ammatillisella koulutuksella on merkittävä rooli yritysten ja työelämän kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa sekä yrittäjyysosaamisen tukemisessa (yrittäjyyskasvatus, uusi yrittäjyys sekä yritysosaaminen).
- Ammatillisen ja korkea-asteen yhteistyö TKI-toiminnassa sekä työelämäyhteistyössä puuttuu kokonaan selonteosta. Ammatillinen koulutus ja korkeakoulut tekevät paljon yhteistyötä. Tämän yhteistyön kehittyminen tulisi mahdollistaa esim. TKI-rahoituksessa ja kansallisten hankkeiden suunnittelussa (kuten esim. seutukaupunkihanke).
- Ammatillisella koulutuksella on merkittävä rooli koulutusviennissä sekä työ- ja osaamisperäisessä maahanmuutossa. Selonteossa ei kuitenkaan huomioida ammatillisen koulutuksen roolia näissä. Tältä osin selontekoa tulee täydentää koulutusvientiä sekä koulutuksen ja työperäisen maahanmuuton tiekarttoja koskevissa kirjauksissa.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

-

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

-

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

-

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Katso 3.2

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

-

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

-

**Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät.
Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat**

-

Lamppu Veli-Matti
Ammattiosaamisen kehittämissyhdistys AMKE ry